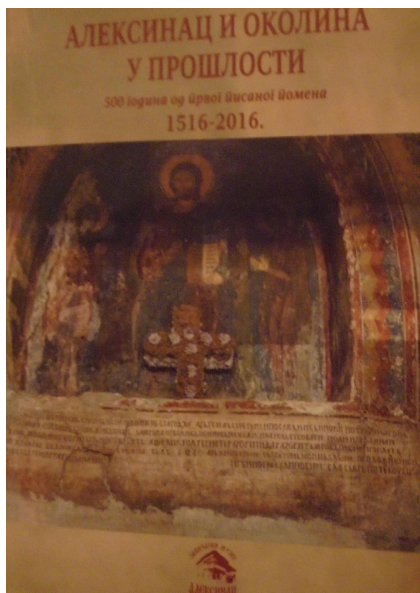

ПРИКАЗ КЊИГЕ „АЛЕКСИНАЦ И ОКОЛИНА У ПРОШЛОСТИ“

Никола Тошић Малешевић*

Министарство одбране Републике Србије,
Универзитет одбране у Београду, *Војно дело*

Алексинац и околина у прошлости; уредница
Сузана Рајић; Завичајни музеј Алексинац,
Алексинац, 2016, 580 стр.

Локална историја је одраз националне историје. Оно што се дешавало на националном нивоу по правилу се пресликавало и на локални ниво. Због тога никада не треба потцењивати и потискивати локалну историју и догађаје јер и они су живо ткиво прошлости сваког народа, па и нашег. Имајући у виду све наведено, у овом приказу, читаоцима представљамо зборник радова *Алексинац и околина у прошлости. 500 година од првог писаног помена 1516–2016.*, у издању Завичајног музеја у Алексинцу поводом, како само име зборника говори, 500-годишњице првог помињања Алексинца и његове области у писаним историјским изворима. Главни и одговорни уредник зборника је

др Сузана Рајић, редовни професор на Одељењу за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду.

Зборник садржи 28 научних радова који покривају временски период од праисторије, па све до данашњих дана. Њихови аутори су научни радници из Републике Србије и Руске Федерације. Радови су писани на српском и руском језику.

Зборник је подељен на три тематске целине. Прва носи назив *Алексиначки крај у прошлости*, друга *Српско – турски ратови*, док је трећа насловљена као *Велики рат и међуратни период* (иако у овој целини радови обрађују и теме након завршетка Другог светског рата 1945. године, па све до данашњег времена). Прва целина садржи десет радова, друга седам, а трећа једанаест научних радова.

На самом почетку зборника налазе се садржај и поздравна реч главног и одговорног уредника, др Сузане Рајић. За њима следи прва тематска целина чији први рад обрађује материјалну културу археолошких налазишта из рановизантијског периода 5. и 6. века нове ере, на подручјима општина Алексинац и Сокобања и дело

* Аутор је спољни сарадник *Војног дела* и самостални истраживач – мастер историчар.

је Душана Рашковића. Рад носи назив *Материјална култура налазишта из рано-византијског периода у окружју Алексиначког Поморавља и Сокобањске котлине*. Други рад, *Археолошка перспекција Алексиначке котлине – прелиминарни резултати*, написали су Драган Р. Милановић и Петар З. Милојевић, а у њему су представљени прикупљени подаци о дистрибуцији површинског археолошког материјала помоћу којег се могу пратити обрасци насељавања простора доњег тока Јужне Мораве кроз све периоде прошлости, чак од праисторије. Марина Штетић и њен рад *Алексиначки крај у средњем веку* (трећи у првој тематској целини) обрађује простор Алексинца и околине у периоду од 12. до почетка 16. века. Оливера Думић и Небојша Ђокић написали су четврти рад прве целине под насловом *Из историје Алексинца и околине у XVI веку* у коме читаоцима дају на увид какав је био 16. век на простору данашње алексиначке општине, а циљ ово двоје аутора био је, такође, и да помогну локалним истраживачима да премосте недостатак преведених османских (турских) историјских извора који обрађују подручје тзв. уже Србије. Драгана Амедоски и њен рад *Прилог проучавању сеоске привреде нахије Бован у 16. веку* осветљава, на основу османских историјских извора, развој сеоске привреде на територији нахије Бован код Алексинца, током 16. века. Идући рад, *Арбанаси у Поморављу 1815–1834*, осветљава живот арбанашких (албанских) заједница у градовима (између осталих и Алексинца) који леже у долинама Западне, Јужне и Велике Мораве у периоду од њиховог насељавања у 18. Веку, па све до иселјавања током 1833. и 1834. године. Рад је дело Уроша Шешума. Славиша Недељковић је написао чланак *Алексинац – капија српске заграничне акције ка југу (1833–1844)* у коме представља важност Алексинца као пограничног града у Кнежевини Србији у периоду од 1833. до 1844. Године, када су суседне турске пограничне пашалуке потресали устанци покороног српског становништва, као и побуне антиреформних албанских покрета. *Алексинац и околина у црквеној организацији од 1833. до 1918. године* назив је осмог рада прве целине у коме Зоран Стевановић даје преглед црквене организације алексиначког подручја у временском периоду од ослобођења од османске власти 1833. године, па све до ослобођења од окупације у Првом светском рату 1918. године. Аутор у овом раду, такође, износи и нека нова сазнања о страдању српских свештеника Алексинца и околине током бугарске окупације 1915–1918. године. Девети рад, *О изградњи и опремању зграде начелства и суда округа Алексиначког (1844–1848)*, дело је Мирослава Поповића и у њему се реконструишу околности изградње нове зграде Начелства и Суда Алексиначког округа, уз осврт на опремање зграде Суда. Последњи, десети рад прве целине (*Просвета у Алексинцу и околини од ослобођења од Турака до почетка Првог светског рата*), написала је Светлана Ђурђевић и обрађује тему отварања школа на простору данашње алексиначке општине од 1833. до 1914. године.

Друга тематска целина почиње радом Андреја Л. Шемјакина (*Паметници руским добровољцама 1876 г. в Алексинце и его окрестностях (Св. Роман, Горни Адровац, Руевица, Шуматовац)*) у коме су реконструисана питања подизања споменика руским добровољцима из Првог српско-турског рата 1876–1877. године и њиховог финансирања, као и проблеми приликом њихове изградње. Људмила В. Кузмичева аутор је идућег чланка (*Штаб М. Г. Черняева и рускије добровољци в сербо-турецкој войне 1876 года*) у коме је анализирао питање штаба генерала

Черњајева и руских добровољаца у српској војсци током рата Србије са Турском 1876–1877. године. *Српско-руско односи од турског запоседања Алексинца до почетка Другог српско-турског рата* рад је Сузана Рајић у коме се обрађује тема односа између Кнежевине Србије и Руског Царства, од пораза српске војске на Ђунису, 29. октобра 1876. године и пада Алексинца, 31. октобра 1876, па све до избијања Другог српско-турског рата, 13. децембра 1877. године. Четврти рад друге тематске целине написао је Нинослав Станојловић и носи назив *Алексинац о околини ратне 1876. године у сећањима Петра Аранђеловића*. У овом раду, аутор чланка читаоцима даје на увид сећања инжењеријског пуковника Петра Аранђеловића на ратне сукобе са османском војском око Алексинца 1876. године. Пуковник Аранђеловић је, иначе, по наређењу посебне комисије српске војске, уређивао и утврђивао положаје српске војске око Алексинца у време поменутих сукоба. *Ратни планови и стратегијски развој српске и турске војске на моравском војишту у лето 1876. године* дело је Небојше Ђокића, у коме читаоцима ставља на увид ратне планове српске и турске војске на моравском бојишту, на сектору Алексинац–Ниш, као и стратегијски развој поменуте две војске током лета 1876. године. Ђорђе С. Петковић, је аутор наредног чланка под називом *Ратна (не)срећа пуковника Милојка Лешјанина у Српско-турским ратовима 1876–1878*. у коме се описује активност пуковника Милојка Лешјанина у два српско-турска рата 1876–1878, са посебним освртом на утицај догађаја који се најчешће формулишу као нечија ратна срећа, тј. несрећа. Последњи рад друге целине, *Бугарска историографија о Великој источној кризи и Српско-турским ратовима*, анализира ставове бугарске историографије и бугарских историчара о Великој источној кризи (1875–1879) и Српско-турским ратовима (1876–1878). Написао га је Данко Леовац.

На почетку треће целине је рад Предрага М. Видановића, *Моравска војно инспекцијска област и опште стање округа у извештају Васиља Кутинчева*, у коме се говори бугарској окупационој управи и извештају бугарског генерала Васиља Кутинчева (начелника Моравске војно инспекцијске области), с краја 1916. године, о дотадашњим резултатима бугарске окупационе управе. Александар Растовић је у наредном чланку описао злочине бугарске окупаторске војске према српским свештеницима Нишке епархије, као и у другим крајевима јужне Србије који су били под бугарском окупационом управом од 1915. до 1918. године. Чланак носи назив *Страдање свештенства Нишке епархије у Великој рату*. Јасмина Милановић, пак, у трећем чланку треће тематске целине, *Делиградска задужбина одбора госпођа „Кнегиња Љубица“*, пише о спомен-костурници и цркви у Делиграду, код Алексинца (подигнутим 1935. године од стране Одбора госпођа „Кнегиња Љубица“, женског патриотског и хуманитарног друштва основаног 1899. године) у којој се налазе земни остаци палих српских војника и руских добровољаца у Српско-турским ратовима 1876–1878. године. Зоран Стевановић се у четвртном чланку треће целине, *Страдања у Моравском срезу за време бугарске окупације 1915–1918*, бави темом злочина над становништвом Моравског среза (данас је то простор општине Алексинац западно од Јужне Мораве) почињеног од стране бугарске окупационе власти и њених војних јединица. *Војни санитар и санитарски губици српске војске, на примеру Алексиначке резервне болнице, 1914–1915 године* наслов је наредног чланка чији је аутор Љубодраг Поповић. У њему се читаоцима приказује деловање срп-

ског војног санитета на подручју Алексинца и околине у периоду 1914–1915. године. *Основно школство у Алексиначком срезу између два светска рата*, даје преглед школства у Алексиначком срезу од 1918. до 1941. године. Из њега се могу сазнати размере материјалних разарања школства током Првог светског рата, нормализовање стања у првим поратним годинама и даљи развој школства, до увлачења Југославије у Други светски рат, 1941. године. Чланак је написао Момчило Исић. Зорица Пелеш је написала чланак *Прота Стеван М. Димитријевић (1866–1953)* у коме је дат кратак приказ живота проте Стевана М. Димитријевића из Алексинца, оснивача и првог декана Православно-богословског факултета Универзитета у Београду, 1920. године, на коме је био и први професор историје Српске православне цркве, док је Славољуб Станковић „Тале“ писао о Јовану Апелу, индустријалцу који је живео у Алексинцу и Нишу, у чланку под насловом *Јован Апел, индустријалац (Арвајлер-Алзас, К. Француска, 1833/34–21. 01. 1907, Београд, К. Србија)*. Бојан Димитријевић је писао о успостављању, организацији и деловању квислиншких Недићевих снага у Поморављу (па, према томе, и на подручју Алексинца) током Другог светског рата, у раду под називом *Снаге Недићеве владе у Поморављу 1941–1944*. Претпоследњи рад, дело је Анатолија С. Аникејева и носи наслов *Л. И. Брежнев и И. Броз-Тито – к карактеру советско-југославских одношених в 1960–1970-е го-ды* и у њему се анализирају односи Леонида Брежњева и Јосипа Броза „Тита“ у контексту међудржавних односа Совјетског Савеза и Југославије током 1960-тих и 1970-тих година и како су се ти односи рефлектовали на локалне средине као што је, на пример, Алексинач и његова околина. Последњи рад треће тематске целине, и уједно последњи рад у овом зборнику, дело је Ђорђа Стошића. Зове се *Споменичко наслеђе општине Алексинач – важан сегмент културног и историјског идентитета Републике Србије*, а у њему је представљено целокупно постојеће споменичко наслеђе општине Алексинач.

Сви радови (па и они на руском језику) имају резиме (summary) на енглеском језику. На крају зборника налази се каталогизација у Народној библиотеци Србије у Београду. Зборник кога смо управо представили је значајно врело сазнања о локалној историји српског народа која је, како смо већ напоменули на почетку овог приказа, живо ткиво прошлости српског народа.

Зборник је солидно технички опремљен, садржи одређени број црно-белих фотографија из епохе, колор фотографија историјских докумената, колор фотографија историјских предмета, као и географских мапа, такође у колору. Штампан је у 500 примерака, а извршни издавач је штампарија „Свен“ из Ниша.